REBÎ BİN HEYSEM (radıyallahü anh)

Tabiîn devrinde Kûfe'de yetişen büyük âlimlerden. İsmî, Rebî' bin Heysem bin Âiz bin Abdullah bin Mevhib bin Munkız es-Sevrî'dir. "Ebû Yezîd" künyesi ile meşhûr olmuştur. Kûfeli olduğu için, "el-Kûfî" denilmektedir. Doğum târihi, kaynaklarda bildirilmemektedir. Emevî halifelerinden Yezîd bin Muâviye'nin halifeliği sırasında vefât etmiştir. Vefât târihinin 68 (m. 687) senesi olduğu zikredilmektedir. Mısırda "Câmi'ul-âtika" mescidinde imamlık yapardı.

Hadîs ilminde yüksek bir âlimdir. Mürsel olarak Resûlullah'dan (aleyhisselâm) hadîs rivâyet etmiştir. Eshâb-ı kirâm'ın bir çoğu ile görüşmüş, onlardan ilim alıp hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur. Abdullah İbni Mes'ûd, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Amr bin Meymûn el-Evdî, Abdurrahmân bin Ebî Leylâ ve birçok Eshâb-ı kirâm'dan rivâyeti vardır. Rivâyet ettiği hadîs-i şerîfler, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmîzî, Nesâî, İbni Mâce'de bulunmaktadır.

Kendisinden de oğlu Abdullah, Münzir es-Sevrî, eş-Şa'bî, Hilâl bin Yesâf, İbrâhîm Nehaî, Bekir bin Mâ'ız ve daha pek çok âlim hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur.

Onun hadîs ilmindeki üstünlüğünü ve sika (güvenilir, sağlam) bir râvi olduğunu birçok âlim haber vermiştir. Bunlardan Amr bin Mürre diyor ki: "Onun rivâyet ettiği hadîs-i şerîf sahihtir, doğrudur. Ebî Vaîl'e denildi ki: "Rebî' ile aranızda ne fark vardır?" O da: "Ben, ondan yaş bakımından büyüğüm. O da, benden akıl ve ilim bakımından büyüktür," dedi. İshâk bin Mansur, "Onun bir benzerini bilmiyorum" dedi. İbn-i Hıbbân, "es-Sikât"ında: "Onun zühd ve ibâdetindeki haberler pek meşhûrdur" demektedir.

İmâm-ı Ahmed, şöyle bildirdi: "Abdullah İbn-i Mes'ûd (radıyallahü anh), Rebî' için diyor ki; Allah'a yemîn ederim ki,

şayet seni (Rebî'yi) Resûlullah (aleyhisselâm) görseydi, elbette çok severdi."

İmâm-ı Şa'bî; "Rebî", İbn-i Mes'ûd'dan (radıyallahü anh) ilim alıp hadîs rivâyet edenlerin vera'sı en çok olandır" diyor.

Zühd ve vera'sını öven haberler çoktur. Senelerce yatsının abdesti ile sabah namazı kılmıştır. Yatsı namazından sonra konuşmazdı. Yirmi sene dünyâ kelâmı konuşmamıştır. Yanında kağıt kalem bulundurup, gündüzleri konuştuklarını yazar, akşam olunca muhâsebesini yapardı. İçerisinde dünyâ kelâmı olup olmadığını araştırırdı.

Rebî' bin Heysem (radıyallahü anh), kimseye bedduâ etmezdi. O, herşeyi Rabbi'nden bilir, O'ndan gelen herşeye sabır eder, tevekkülünü bozmazdı. Bir gün namaz kılarken, yirmibin dirhem değerindeki atının çalındığını gördü. Fakat ne namazı bozdu ve ne de üzüldü. Yanında bulunanlar: "Nasıl oldu bu iş yazık oldu atına!" diye kendisini teselli ediyorlardı. O ise, "Atın yularını çözerken çalan adamı görmüştüm" dedi. Onların "O halde niçin mâni' olmadınız?" demeleri üzerine, "Atımdan daha sevimli olan bir şey ile, yani namaz kılmakla meşgûldüm. Onu kaçıramazdım, onun için" dedi. Adamlar hırsıza bedduâ etmeye başlayınca, Rebî' onlara dedi ki: "Hayır, bedduâ etmeyin. Ben atımı ona hediyye ettim. Sadakam olsun" dedi.

Rebî' bin Heysem (radıyallahü anh) gözünü haramlardan o derece korur ve etrâfına bakınmazdı ki, bazıları onu kör zannetmişlerdir. Yirmi sene Abdullah İbn-i Mes'ûd ile beraber bulundu. Hatta İbn-i Mes'ûd'un câriyesi onu görünce "A'mâ dostun geliyor" derdi. İbn-i Mes'ûd da onun bu sözüne gülerdi. Çünkü onu içeri almak için kapıyı açtığı zaman gözlerini kapamış ve başını yere eğmiş görürdü. İbn-i Mes'ûd ona bakınca: Hac sûresinin 34. "Tevâzu ile yalvaranları müjdele!" âyetini okuyup "Vallahi Peygamber efendimiz seni görseydi sevinirdi." buyurdu.

Birgün İbn-i Mes'ûd ile demirciler çarşısına gitti. Orada körüklerin üfürülüp ateşlerin alevlendiğini görünce, Cehennem ateşini hatırlayarak düşüp bayıldı. İbn-i Mes'ûd (radıyallahü anh), namaz vaktine kadar başı ucunda beklediyse de, ayılmadığını görünce, onu arkasına alarak evine getirdi ve tam 24 saat baygın kaldı. Bu sebepten beş vakit namazını kılamadı. Başından ayrılmayan İbn-i Mes'ûd, (radıyallahü anh) "İşte Allah'tan böyle korkulur" demiştir.

Kimseyle münakaşa etmez, kimseye kötü söylemezdi. Birgün kendisine biri kötü sözler söyleyince Ona, "Söylediklerini Allahü teâlâ duyuyor. Şayet ben, Cennet ile aramdaki güçlükleri aşıp Cennete girersem, senin sözlerinin bana zararı yoktur. Sırat köprüsünden geçemezsem, anlarım ki; söylediklerinden de kötü bir insanım" buyurdu.

Rebî' bin Heysem, evinden dışarı çıkmazdı. Kapısının önünde biraz oturur, hava alır ve etrâfa bakınırdı. Yine bir gün kapının önünde otururken, atılan bir taş alnına gelip alnını kanatmıştı. O, bir taraftan kanı silerken, bir taraftan da kendi kendine: "Ey Rebî'! Bu taş sana ders olsun. Bir daha kapıya çıkma!" deyip içeriye girdi ve ölünceye kadar bir daha dışarı çıkmadı.

Rebî bin Heysem'e "Nasıl sabahladın?" diye sorulduğunda, "Zayıf ve günahkâr olduğumuz halde sabahladık. Rızkımızı yiyor ve ecelimizi bekliyoruz" derdi.

Rebî bin Heysem Allahü teâlâ'nın verdiği ni'metlerin şükrünü ifâ edebilmek ve ömür sermâyesini kullanarak âhiret için dünyâdan azık toplamak lâzım olduğunu bilir ve bu yollardan, Rabbini tanıyıp ona kavuşmaya çalışırdı. Hatta evinde bir mezar kazdı. O mezarda yatar uyurdu ve Mü'minûn suresi 99. "Ey Rabbim! beni dünyâya gönder de, iyi amelde bulunayım." âyetini okur, sonra kalkar ve kendi kendine "Ey Rebî! İstediğin reddedilip geri dönemiyeceğin gün gelmeden, fırsatı ganîmet bilerek Rabbine ibâdet eyle" derdi.

Hikmetli sözleri çoktur. Kalblere tesir eden sözlerinden bazıları şunlardır:

"Bir âlim, nasıl olur da ilmine riya karıştırabilir? Çünkü o bilir ki, Allah'ın rızası olmaksızın elde edilen ilim, başından bozuktur. O halde bozuk, bâtıl olan bir şeyle insanlara nasıl gösterişte bulunabilir?"

Bir bayram günü kurbanını kestiği zaman, "Ey Allahım, senin rızânı kazanmanın, kendi nefsimi kurban etmekte olduğunu bilsem, izzet ve celâlin hakkı için söylüyorum ki, onu kurban ederdim!"

"İnsan ölüm zamanından önce nasıl yaşarsa, rûhunu o hâl üzere teslim eder. Ben mala, paraya karşı çok ihtirâslı ve insanları çok çekiştiren bir adamı hastalandığında ziyâret etmiştim. Son anlarını yaşıyordu. Yanında otururken, onun duyup okuması için "la ilahe illallah" kelime-i tevhîdini

okuyordum. O ise, her defasında para saymakla meşgûl oluyordu."

"Bazan kendi kendine şöyle derdi: "Ey Rebî! Dağlar ve yeryüzü müthiş bir sarsıntı ile sarsılıp parça parça dağılarak kıyâmet koptuğu zaman, senin halin nice olur?"

"Dünyada bir kimsenin hüznü, müslümanın hüznünden daha fazla olamaz. Çünkü mü'min, hayatta lâzım olacak nafakasını kazanmak husûsunda, dünyâ ehlinin çektiği hüzün ve meşakkatlara katlanmaktadır. Bir de onun, dünyâ ehlinden fazla olarak âhiretini kazanmak hüzün ve kederi vardır."

Bir arkadaşına yazdığı bir mektûbunda şöyle diyordu: "Ey kardeşim! Kendine nasîhat eden yine kendin olsun. Bir noksanın olduğu zaman, kardeşlerinin seni uyarmalarını bekleme! Bu güzel haslet, artık kendisine veda edilen bir şey oldu. Vesselâm." "Bir kimsenin, dininde sağlam bir bilgisi olmadan, müslümanlardan uzakta kalması hiç doğru değildir. Dinî bilgileri öğren sonra uzlet et!"

"İnsanın beklediklerinde, ölümden daha hayırlısı yoktur."

"Bir mezarlığa uğrayıp da, oradakilere duâ etmeyen ve kendini düşünmeyen kimse, hem kendine ve hem de kabirdekilere ihânet etmiş sayılır."

"Bütün namazlarımda okuduğumdan başka bir şey düşünmem!"

"Kişi, Estağfirullah ve etûbü ileyh (Allah'tan mağfiret diler ve O'na tevbe ederim) demesin! Çünkü sonra böyle yapmazsa yalancı olur. Ancak "Allahümmağfir lî ve tüb aleyye" (Allahım beni mağfiret et ve günahlarımı bağışla!) desin!"

"İnsanlar iki sınıftır: Bir kısmı mü'mindir. Ona eziyet etme! Bir kısmı da câhildir. Onu hiç karşına alma!"

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tezkiret-ül-huffâz, cild-1, sh. 57

2) Tehzib-üt-tehzîb cild-3, sh. 242

3) Tabakât-ül-Kübrâ, cild-1, sh. 28

4) Eshâb-ı Kirâm, sh. 85, 387

5) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye, sh. 1058